

SOBRE UNA INSCRIPCIÓ IBÈRICA SUSPECTA: MNAT 664

JAUME MASSÓ

Museu Nacional d'Arqueologia de Tarragona

JAVIER VELAZA

Universitat de Barcelona

RESUM

L'objectiu d'aquest treball és reivindicar l'autenticitat d'una inscripció ibèrica conservada al MNAT des de temps antic i condemnada sense causa justificada.

PARAULES CLAU

Epigrafia ibèrica, història, filologia.

RÉSUMÉ

L'objet de ce travail est de proposer l'authenticité d'une inscription ibérique conservée depuis longtemps dans le MNAT et condamnée sans aucune raison justifiée.

MOTS CLEFS

Épigraphie ibérique, histoire, philologie.

Al Museu Nacional Arqueològic de Tarragona hi ha exposada actualment una ara de marbre que porta una inscripció amb caràcters ibèrics, inscripció que fins fa molt poc —i durant força anys— ha estat tapada amb guix perquè hom l'ha considerada falsa. Aquesta aparent falsificació epigràfica va fer que el suport també fos considerat suspecte. De totes maneres, amb l'epígraf a la vista o tapat, la peça ha estat habitualment exposada al Museu.

Es tracta d'una peça monolítica, de marbre blanc, amb el número d'inventari MNAT 664. Té la forma característica d'una ara funerària i presenta, en la part superior, una plataforma circular per al sacrifici ritual, timpà, acroteris i motlures i, en la part inferior, motlures. Les mesures del suport són 74 cm d'altura, 43 cm d'amplada màxima i 38 cm de gruix màxim. La part central és llisa, de forma prismàtica, i constitueix un camp epigràfic de 37 cm d'altura i 32,5 cm d'amplada. La inscripció, en dues línies, ocupa el centre de la meitat superior del

camp epigràfic, amb lletres que oscil·len entre 4 cm (les més altes) i 1,5 cm (les més petites) d'altura.

És una de les peces més “velles” de les conservades al Museu Arqueològic de Tarragona: va ser “recuperada” l'any 1803, fa més de cent noranta anys. Procedeix —com bona part dels fons antics del museu— de l'anomenada Pedrera del Port, una pedrera suburbana (urbana i suburbana pel que fa a la ciutat romana) oberta i explotada per a la construcció del moll vuitcentista de Tarragona, ja des del final del segle XVIII i sobretot durant la primera meitat del XIX (llevat de l'època de la Guerra del Francès i dels últims quinze o vint anys del segle). Bonaventura Hernández Sanahuja (1810-1891), primer director del Museu Arqueològic de Tarragona, ens ha deixat una descripció esfereïdora del que significà l'explotació d'aquesta gran pedrera, descripció que transcrivim molt parcialment:

«Por Real disposición fué destinada como cantera para la construcción del puerto la parte meridional de la colina de Tarragona, y la piedra explotada en ella se ha empleado durante lo que corre del presente siglo para los muelles y escolleras que for-

man el actual puerto (...). Toda la superficie de este declive estaba al comenzar el presente siglo cubierta de una densa capa de tierra de detritus, de uno á cuatro metros de altura, según los accidentes de la peña viva, la cual en algunos sitios se hallaba rebajada á pico (...). Concíbese bien que para abrir los barrenos en la peña viva había de sacarse antes esta capa de tierra, la cual junto con las lápidas, fragmentos de estatuas, trozos de preciosas columnas de mármol y de granito, y ricos capiteles, en una palabra, todo cuanto aparecía, era sin consideración alguna echado á la carreta, y de allí al mar que se halla contiguo, para formar el terraplen de las escolleras, y solo Dios sabe las riquezas arqueológicas que en este desbarajuste han desaparecido para siempre (...). Las primeras lápidas que aparecieron al comenzar las excavaciones fueron de un interés extraordinario, puesto que dos de ellas eran bilingües; la mitad de la inscripción estaba escrita en caracteres é idioma ibérico, y la otra mitad en letras y lenguaje latino; pero estas y otras muchas desaparecieron en un momento; afortunadamente una persona curiosa las copió, antes de que fuesen echadas al mar. Hemos oído referir que casi todas ellas fueron empleadas para formar los cimientos de las casas edificadas en la plaza llamada hoy de Olózaga [actual plaça dels Carros], y en las de las calles de la Paz [=carrer de la Pau del Protectorat] y de Oriente [=carrer d'Anselm Clavé], que anteriormente eran huertos y viñedos del Cabildo metropolitano y del baron de las Cuatro Torres» (Hernández Sanahuja 1888: 82-83).

Hernández, en una nota a peu de plana, aclareix que la “persona curiosa” esmentada en el text era «el ilustrado D. Bartolomé Soler, digno Dean de esta Metropolitana Iglesia, quien salvó y recogió muchos restos aparecidos en la Cantera. Las inscripciones copiadas se remitieron á Madrid, y de allí fueron enviadas á Prusia» (Hernández Sanahuja 1888: 83, n.). El canonge Bartomeu Soler va ser, efectivament, degà (és a dir, la màxima dignitat) del Capítol de la Catedral de Tarragona i, en exercici de les seves funcions representatives (com acabem de veure, el Capítol era propietari d'una part dels terrenys de la pedrera), membre de la «Real Junta protectora de las obras del Puerto»¹. D'altra banda, al Capítol tarraconense hi havia (des de 1792) un canonge molt destacat i especialment relacionat amb

¹ Bartomeu Soler formà part de la primera Junta del Port (1800-1836). A l'Arxiu Històric del Port de Tarragona es conserven nombrosos documents que demostren l'important paper que va jugar aquest destacat canonge en els assumptes derivats de la construcció del port modern de la ciutat (López Bonillo & Rovira 1986: 63).

el món de l'epigrafia: l'asturià Carlos Benito González de Posada (1745-1831). Pel que sabem, la relació entre ambdós canonges esmentats —a part de l'estrictament capitular— era força estreta, fins al punt que —l'any 1826— Soler va ser designat per Posada com un dels seus marmessors testamentaris (del Arco 1908: 52). Posada havia estat nomenat “meritísimo Correspondiente de la Real Academia de la Historia” l'any 1789 Fita 1907: 447) i va enviar a Madrid un bon nombre d'informes i treballs de caràcter històric, arqueològic i epigràfic². És versemblant, doncs, que fos Posada qui va trametre a Madrid les transcripcions de les inscripcions bilingües —i d'altra mena— citades per Hernández i aparegudes arran dels primers treballs d'extracció de terres i pedres a la Pedrera del Port. Així ho sembla confirmar l'eclesiàstic valencià Jaime Villanueva (originalment Jaume Vilanova) en el volum XX del seu conegut *Viage literario*, corresponent a la breu però profitosa estada que va fer a la ciutat l'octubre de 1804, en parlar de les inscripcions antigues trobades a Tarragona:

«A bien que este es un tesoro abierto, y que el deseo que anima al canónigo Don Carlos Gonzalez de Posada, no permite que quede cerrado y desconocido á ningun curioso. Este sabio individuo de nuestra Real Academia de la Historia (...), ahora, sin otro interés que el de cooperar en cuanto puede á la ilustracion nacional, me ha comunicado y ayudado á cotejar las copias que tenia de las inscripciones antiguas, halladas gran parte por él mismo en estos últimos años, despues de las que publicaron Florez, Ponz y Masdeu. Y es de notar que el hallazgo de ellas es obra de la casualidad: por donde se ve cuánto daria de sí una excavacion meditada y bien dirigida. Así que, mientras los que trabajan en el *Viage pintoresco de España* preparan la deseada publicacion de los fragmentos antiguos que aquí se conservan, copiaré los de los letreros descubiertos ahora» (Villanueva 1851: 78-79).

Més endavant, Villanueva reproduïx les dues inscripcions bilingües citades per Hernández i la «ibèrica» que ara ens interessa (*vid. fig. 1*):

«No debo omitir las inscripciones de carácter desconocido, antes las tengo por mas apreciables, por-

² Podem destacar, entre els que coneixem, *Noticia de Barros antiguos de Tarragona* (ms. de 1803), *Noticia de españoles aficionados a monedas antiguas* (ms. de 1805; publicat al Boletín de la Real Academia de la Historia, t. LI, VI (1907), pp. 452-484) i *Coleccion tarraconense de sellos de Barros Egipcios, Griegos y Romanos* (ms. de 1807) (Canella 1908: 65-66). Tant Canella com Hübner (*CIL* II, p. 544) esmenten altres manuscrits —que no hem vist— de Posada sobre inscripcions tarraconenses.

FIGURA 1

que acaso con la repetición de estos ejemplares podrían llegar á fijarse el alfabeto, de que tantas utilidades resultarían. Tres son las piedras de esta clase halladas aquí. Una en 1803 en las excavaciones de la huerta del Barón de las Cuatro torres³ sobre las canteras del muelle, y ahora se halla en la casa del deanato⁴. Es un pedestal de poco menos de [una] vara de alto, en el cual se ven estos únicos caracteres (Véase la estampa núm. 1). Los caracteres son de dos pulgadas, á excepción de las OO, que son menores» (Villanueva 1851: 98 + lámina adjunta).

Hem vist que Villanueva citava coetàniament «los que trabajan en el *Viage pintoresco de España*», és a dir, els dibuixants de les làmines del primer volum del famós *Voyage pittoresque* d'Alexandre de Laborde. Efectivament, a la làmina LXXXVIII del primer volum del *Voyage*, aparegut l'any 1806, apareix dibuixada —per Jacques Moulinier (i gravada per Fayn), tot i que amb no massa precisió, com si realment fos un pedestal— aquesta peça, simplement qualificada d'«inscripció celtibèrica inintel·ligible»⁵ (vid. fig. 2).

FIGURA 2

³ El —primer— baró de les Quatre Torres era l'important propietari tarragoní Carles (de) Morenés i (de) Caçador (1729-1809), avi de l'escriptor i historiador Carles de Morenés i de Tord.

⁴ Ja hem vist que aleshores (abans i després de l'estada de Villanueva a Tarragona) el degà del Capítol era Bartomeu Soler, qui —per tant— tenia la peça a casa seva.

⁵ A. de Laborde, *Voyage pittoresque et historique de l'Espagne*, vol. I, 1ª edició, París 1806, lám. LXXXVIII, núm. 12. Vegeu també l'edició catalana: *Viatge pintoresc i històric. El Principat*, trad. d'O. Valls i notes de J. Massot, Barcelona 1974, pp. 245 (núm. 12), 249 i 254 (nota 83).

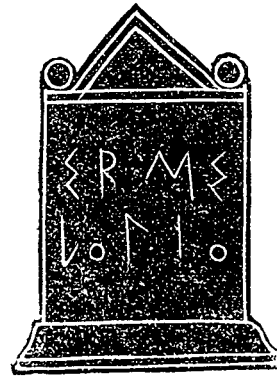

FIGURA 3

Salvada i conservada per Bartomeu Soler al començament del segle, va ser dipositada més tard a l'antic convent de Sant Francesc (aleshores ja desamortitzat i ara seu de l'Arxiu Històric de Tarragona), a la Rambla Vella. Era allí l'any 1849, quan publiquen la peça Joan Francesc Albiñana i Andreu de Bofarull, en el seu llibre *Tarragona Monumental*. A més d'oferir-ne un petit gravat aproximatiu —una mica més realista que el del *Voyage pittoresque* (vid. fig. 3)—, Albiñana i Bofarull la presenten així:

«Segun los alfabetos de los pueblos mas cultos de Europa antes del Imperio romano y la analogia que guardan sus caracteres con sus formas, entre las orientales y tipo de las occidentales, dan la aclaracion de esta inscripcion, seguramente la mas curiosa y original de Tarragona y quizá de los monumentos romanos del resto de España. Acaso esculpida por algun Legionario procedente de las provincias orientales del Imperio» (Albiñana & Bofarull 1849: 251-252, núm. 75).

A continuació assagen un curiós intent de lectura:

«Interpretacion de la primera linea.

[Signes] 1 y 4. Entre los antiguos orientales era una S, cuyo tipo conserva en el dia entre los occidentales.

[Signe] 2. Igualmente que la anterior era una R, conservando aun el mismo tipo, pudiendo servir tambien de P, latina.

[Signe] 3. Por las mismas razones que la primera igual á una M, latina.

Aclaracion.

1 P 2 3 4

Senatus, Populusque, Romanus.

Interpretacion de la segunda linea un tanto confusa.

[Signe] 5. Entre los antiguos occidentales era igual á dos ll.

[Signe] 6. Entre los antiguos Orientales era igual á *Th*, y en el alfabeto Ulphilano equivalia á las letras *h, v, w, g, h, u*.

[Signe] 7. Entre los antiguos Occidentales era igual á *P*.-En el alfabeto Helsingelandes equivalia á una *l*, y lo mismo en el Runo.

[Signe] 8. Entre los antiguos Orientales y Occidentales era una *i*, cuyo tipo conserva aun. En el alfabeto Helsingelandes tenia el mismo valor, y en el Runo, *a, ie*.

Quizá el 7 y 8 signo no sean mas que uno solo y asi seria M: por consiguiante podria decir,

5 6 7 8 6 ó bien 5 6 7,8 6

L T P I T LL T M T

Cuya interpretacion no hemos podido aclarar» (Albiñana & Bofarull 1849: 252-253)

L'ara va passar poc després al museu que hom havia format l'any 1849 amb la unió de les col·leccions de la Comissió provincial de Monuments i de la Societat Arqueològica Tarraconense (entitats creades el 1844), unió que és la base del Museu Arqueològic actual. La peça en qüestió és l'última de les que consten en el catàleg publicat l'any 1852, qualificada com a «lápida sepulcral en buen mármol con (...) caracteres celtíberos»⁶.

En el Museu Nacional Arqueològic de Tarragona es conserven diferents catàlegs i inventaris manuscrits, més o menys exhaustius, en la majoria dels quals figura aquesta ara. Així, al catàleg de 1856 és relacionada entre altres «lápidas» com una «pira de marmol blanco, bien conservado, con (...) inscripcion iberica»⁷. A un inventari de 1866, dins de l'apartat intítulat «Inventario de los objetos pertenecientes á varios particulares», hi consta com a «pira en marmol blanco Iberica con (...) inscripcion», propietat de «D. Jose Soler»⁸. Al corresponent a l'any 1868 hi figura, per contra, com a propietat de la

⁶ *Catálogo de los objetos que se conservan en el Museo de la Sociedad Arqueológica Tarraconense*, Tarragona 1852, p. 55. Aquest catàleg va ser redactat per una comissió de la qual formava part Bonaventura Hernández Sanahuja.

⁷ *Catálogo de los objetos que contiene el museo arqueológico de Tarragona en 1856*, ms. del MNAT, s.f.

⁸ Inventario del Museo -año- 1866 para el Dr. D. Pedro Martir Pujalt, ms. del MNAT, s.f. El Dr. Pujalt era eclesiàstic, catedràtic del Seminari de Tarragona, autor del llibre *Arqueología cristiana, ó sea Compendio historico de los templos desde los primeros siglos de la Iglesia* (Tarragona 1860) i soci de la Societat Arqueològica Tarraconense (des de 1863). El senyor Josep Soler i Bonfill era —com acabem de veure— un dels propietaris dels materials que conformaven el Museu Arqueològic i un dels cinc socis fundadors de la Societat Arqueològica; potser era parent o hereu del canonge Bartomeu Soler.

Comissió de Monuments, dins de l'apartat d'inscripcions «Arcaicas»: «pira [damunt de «lapida», ratllat] de mármol blanco de 75 cents. de altura por 32 cents., con (...) inscrip.»⁹. Dins del catàleg de 1880 hi ha un apèndix independent, signat per B. Hernández, en el qual consta la peça com a «Lápida N° 1», amb la transcripció i una extensa explicació:

«Segun se deduce de las descripciones de los geógrafos y escritores de la antigüedad, la verdadera Iberia era la region comprendida el Oriente y Mediodia de la península hispánica desde los Pirineos al Sucro (Jucar), y lo más, al estrecho de Hércules, y desde la cordillera del Edulius y del Idubeda, conocida hoy por cordillera ibérica, hasta el mar Mediterraneo que la baña. El nucleo principal de la raza ibérica residia en la gran cuenca ibérica, por donde discurre el caudaloso [sic] Ebro (Iber) que segun los antiguos dió nombre á la region que bañaba, y despues á la España entera. Esta prolongada faja de tierra estaba pobladísima de ciudades en aquellos lejanos tiempos, y de entre ellas la de Tarragona era la más esencialmente ibérica sin duda, erigida por los mismos iberos al arribar á nuestras costas orientales. En efecto; ninguna otra ciudad de España puede como ella presentar testimonios de esta verdad, tanto en bronce, como en mármol, y como en barro cocido. En el Museo Arqueológico existen algunos de estos testimonios, siendo uno de ellos la pira, de mármol blanco estatuario, que reproducimos fielmente, cuya inscripcion ibérica no ha podido traducirse, y fué encontrada en 1802 [sic] en las excavaciones de la Cantera del puerto, junto con otras así ibéricas como bilingües, las cuales no habiéndolas dado importancia alguna, fueron echadas al mar para formar la escollera del puerto» (Hernández 1880: 179-180).

El successor d'Hernández al front del Museu Arqueològic, Angel del Arco y Molinero, en fa una descripció diferent en el catàleg imprès l'any 1894:

«Núm. 664.- Ara de marmol blanco con (...) inscripcion en caracteres autónomos (...). Son varias las interpretaciones que se han intentado sobre esta inscripcion ibérica: supliendo las vocales, nos parece que podría decir SiRMes.LOPIO, nombre tal vez del que hizo construir esta hermosa pira. Mide 0'74 m. por 0'40 y 0'35.-C. de M. [=Comissió de Monuments]. (del Arco 1894: 62).

⁹ Inventario del Museo. 1868, ms. del MNAT, s.f. La lletra és de B. Hernández Sanahuja. Amb la mateixa descripció apareix a l'Inventario del Museo Arqueológico de Tarragona. 1869 á 1871, ms. del MNAT, fol. 57 v.

FIGURA 4

A la fitxa corresponent a l'inventari fet l'any 1946 sota la direcció de Samuel Ventura Solsona hi consta aquesta peça com a «cipo en forma de ara (...) con (...) inscripció en caracteres ibéricos»¹⁰. Al costat hi ha una acotació prou concloent tot i que està feta amb llapis: «Falsa». No sabem en quin moment va ser afegida aquesta afirmació, però sí que podem assegurar que la inscripció va ser tapada entre 1970 i 1972¹¹. Després d'haver estat exposada durant bastant de temps a l'antiga sala VII (actual sala VIII) i després d'una no massa llarga estada en el magatzem, arran de l'última remodelació ha quedat instal·lada a la sala I.

¹⁰ La fitxa de l'«Inventario general» inclou, a més de les dimensions de la peça («Alt. 0,740 m. - anch. 0,420 m. - grueso 0,395 m.»), altres dades complementàries que no aporten més informació a la coneguda.

¹¹ A l'arxiu fotogràfic de l'Institut Arqueològic Alemany de Madrid hi ha un clixé (R 139-70-13), fet l'any 1970, en què es pot veure la inscripció suspecta abans de ser tapada (vid. fig. 4). La «damnació» de la peça és en tot cas anterior a l'estiu de 1972, quan ja estava exposada així (vid. fig. 5). L'ara ha recuperat el seu aspecte original el 20 de gener de 1994. Agraïm a l'actual director del Museu, Francesc Tarrats Bou, les facilitats atorgades per a la realització d'aquest treball.

FIGURA 5

Des del punt de vista epigràfic, la peça presenta una inscripció en dues línies que ocupa aproximadament la meitat superior del camp escriptori. La paginació (*ordinatio*) del text és acurada, deixant totes dues línies equidistants dels extrems del camp. L'alçada de les lletres és força semblant, tret dels signes 6 i 9, més petits. La inscripció és la següent:

Ξ Ρ Μ Ξ
Ε Ο Π Ι Ο

La forma dels signes convida sense cap dubte a interpretar l'epígraf com a ibèric, tot i que, com veurem més endavant, ofereix alguns problemes que considerem resolubles. La transcripció que creiem poder defensar és la següent:

saśś
eřabař

Des del punt de vista paleogràfic, observem que els signes han estat traçats de forma força regular, amb un cert domini de la tècnica inscriptòria,

sobretot pel que fa als traços rectes. En el cas del signe 1, hi ha un petit traç central que sembla fortuït. Els signes 3, 4, 5 i 8 presenten remats que indubtablement ens parlen d'un hàbit epigràfic romà, molt d'acord també amb el suport i la tipologia monumental de la peça.

La identificació dels signes en el semisil·labari ibèric no planteja excessius problemes: els signes 1 i 4 corresponen al signe s, i concretament a la forma s 3, d'acord amb la classificació de J. Untermann (Untermann 1990: 245-257); el signe 2 és a 6, el signe 3 és ś 2, el 5 és e 1, i el 8 és ba 1. La forma de tots aquests signes és perfectament regular i és ben coneguda en altres inscripcions de la mateixa zona. Pel que fa als signes 6 i 9, es tracta sens dubte de r 8, tot i que les seves dimensions són més petites que les de la resta dels signes. La raó d'aquesta diferència podria ser el costum d'inscriure en els exemplars romans de la mateixa sèrie la lletra O minuta. La coincidència de forma entre el signe ibèric r i la O llatina hauria provocat aquí una interferència gràfica entre els dos signaris, la qual cosa és un exemple més del contacte entre ambdues epigrafies, un contacte del qual un de nosaltres s'ha ocupat en treballs recents (Velaza (em premsa) y Mayer & Velaza 1993: 667-682).

El signe 7 és indubtablement el més problemàtic del text: tot i que la seva forma sembla la de l, una seqüència del tipus -r̄lba- resulta molt improbable en el marc de la fonètica ibèrica. A més a més, creiem que hi ha restes de dos traços més com els del signe 2 que no han estat gravats de forma completa, però dels quals hom pot identificar encara una feble traça. Al nostre parer, podria perfectament tractar-se d'una negligència del gravador en el pas de l'*ordinatio* al moment de l'incisió, la qual cosa hauria produït la presència d'aquest signe estrany. És per això que ens hem decidit a restituir el signe 7 com a a, si bé sota les reserves convenients.

Si convenim en la lectura de l'epígraf que hem defensat aquí, tot ens portaria a considerar saśseřabara com a un element onomàstic bimembre. Per al seu segon element, abara, disposem d'un bon nombre de testimonis que el confirmen com a component de noms personals, com ara abara-(ar̄)kis (C.4.1¹²), abara-eřker (F.13.1), abara-tar̄ (F.13.2), i abara-tiker̄ (B.7.37) en primera posició del compost, o com ar̄kiś-abara(r̄) (C.12.1), or̄kei-abara (F.9.6) i ustain-abara (C.8.2) en segona posició. No disposem, en canvi, de cap paral·lel per a saśseř, la qual cosa, tanmateix, no fa impediment insuperable per a la seva consideració

com a element onomàstic, puix que sabem que el repertori d'aquestes formes continua encara incrementant-se. A més a més, a favor d'aquesta interpretació parla també el seu caràcter bisil·làbic, que és comú a una gran part d'aquests formants. En resum, creiem que saśseřabara pot ésser interpretat com a nom de persona (o de divinitat?), i que es deixa integrar sense dificultat en el repertori conegut de l'antroponímia ibèrica¹³.

La qüestió fonamental plantejada per la peça que ens ocupa és la de la seva autenticitat, que ha estat posada en dubte des d'antic i que, com hem assenyalat, condugué a la seva condemna anònima entre els anys 1970 i 1972. La raó principal dels dubtes esmentats rau, segons creiem, en la relació suport-signari. L'aparició d'una inscripció en caràcters ibèrics sobre una ara inequívocament romana degué semblar sospitosa en un temps que la desaparició del signari ibèric com a vehicle epigràfic era datada força abans de l'època d'August, a la qual sembla pertànyer el suport. En el moment present coneixem un nombre res menyspreable de documents amb inscripció ibèrica que daten d'època augustal i, fins i tot, posteriors, i consegüentment no ens sembla ja estranya l'existència de peces com aquesta.

Alguns dubtes entorn l'autenticitat confessa el propi Aemil Hübner (Hübner 1893: 145-146) qui diu:

«Ara ipsa sine dubio antiqua est, fortasse aetate Augusta paullo vetustior. Sed litteras in ea incidi potuerunt aetate recenti; unde antequam in schedis Posadae inveni cogitabam et ipse de fraude, cum titulos falsos Tarracone provenisse certum sit; vide infra n. I-VII*. Sed obstat coniecturae, quod quae de inventione traduntur omnino fidem merentur; neque quemquam Tarracone fuisse ea aetate, qui talia fingere potuerit, certum est. Ipsa denique litteratura elegans et aequabilis, scalptore perito facta, certissimum vetustatis testimonium est. Neque igitur de Ermh'» lovgio» Graecis neque de litteris Ibericis fictis cogitandum; litterae Ibericae perspicuae sunt et aliunde notae.»*

Creiem que Hübner encerta plenament en el seu judici, fins i tot sense ésser-ne totalment conscient. Dels tres arguments que ell addueix, el de la paleografia és probablement el més feble: hom podria discutir molt la suposada "perícia" del gra-

¹² Les referències corresponen a les de MLH.

¹³ Per a l'antroponímia ibèrica, vegeu bàsicament J. Untermann, «Repertorio antroponímico ibérico», *Archivo de Prehistoria Levantina* 17 (1987), pp. 289-318, i MLH III. 1, pp. 209-238.

vador, sobretot si hom té en compte alguns traços que semblen defectuosos. Més convincent és el de les informacions sobre la troballa de la peça: si Hübner confiava *omnino* en les dades de Posades i d'altres, nosaltres no gosarem dubtar-ne. Però l'argument que ens sembla definitiu des del nostre punt de vista actual és el de la impossibilitat d'una falsificació d'aquestes característiques en aquell temps. Ens diu Hübner que no hi havia ningú a Tarragona al voltant de 1803 capaç de dur a terme una tal ficció¹⁴. I si la seva afirmació era certa en l'estat de coneixements de la seva època, quan encara el signari ibèric no havia estat correctament dexifrat, en el

¹⁴ Un exemple de falsificació epigràfica de Tarragona, tot i que més tardana, podrà trobar-se a X. Aquilué-J. Velaza, «Un falso epígrafe ibérico en el MNAT (Museo Nacional Arqueológico de Tarragona)», *Faventia* 15/2 (1993), pp. 7-21. La qüestió de les falsificacions epigràfiques ibèriques fou tractada per un de nosaltres a J. Velaza, «Sobre algunos aspectos de la falsificación en la epigrafía ibérica», *Fortunatae* 3 (1992), pp. 315-325.

BIBLIOGRAFIA

- ALBIÑANA Y DE BORRÁS, J.F. & BOFARULL Y BROCA, A. DE (1849), *Tarragona Monumental, ó sea Descripción histórica y artística de todas sus antigüedades y monumentos. Primera parte que comprende á Tarragona celta y romana*, t. I (únic publicat), Tarragona.
- AQUILUÉ, X. & VELAZA, J. (1993), «Un falso epígrafe ibérico en el MNAT (Museo Nacional Arqueológico de Tarragona)», *Faventia* 15/2, pp. 7-21.
- CANELLA, F. (1908), «Don Carlos González de Posada. Notas bio-bibliográficas», *Boletín de la Real Academia de la Historia*, t. LII, I.
- DEL ARCO Y MOLINER, A. (1894), *Catálogo del Museo Arqueológico de Tarragona con la clasificación hecha en 1878 por D. Buenaventura Hernández Sanahuja. Continuado hasta el presente y precedido de una reseña histórica sobre su fundación, vicisitudes y acrecentamientos por -*, Tarragona.
- DEL ARCO, R. (1908), «Testamento de D. Carlos Benito González de Posada é inventario de sus bienes», *Boletín de la Real Academia de la Historia*, t. LII, I.
- FITA, F. (1907), «Un asturiano ilustre, o sea D. Carlos González de Posada. Datos biográficos y bibliográficos», *Boletín de la Real Academia de la Historia*, t. LI, VI.
- HERNÁNDEZ SANAHUJA, B. (1880), *Epigrafía. Lapidario del Museo Arqueológico de Tarragona. Descripción histórico arqueológica*, dins del *Catálogo razonado del Museo Arqueológico de Tarragona* (1880), ms. del MNAT.

moment actual podem subscriure la sentència de Hübner amb més raons encara: és totalment impossible que cap falsificador pugués inscriure en la peça un nom de persona ibèric quan ni tan sols es coneixia el signari; i és extraordinàriament improbable que, falsificant a l'atzar i sense coneixements correctes, tingués la "sort" d'escriure una seqüència susceptible d'ésser interpretada com a un nom de persona.

Per tot això, considerem que l'inscripció MNAT 664 ha d'ésser considerada com a autèntica, i s'ha d'afegir amb tota seguretat al *corpus* d'inscripcions ibèriques conegudes¹⁵.

¹⁵ El fet que l'inscripció no fos recollida per Untermann a *MLH*, ni tan sols entre les falses, s'explica perquè en el moment en què el professor alemany va visitar el Museu per a fer l'autòpsia dels epígrafs ibèrics, l'ara era considerada anepígrafa i no era exposada, tal i com hem indicat.

- HERNÁNDEZ SANAHUJA, B. (1888), *El Pretorio de Augusto en Tarragona. Estudios histórico-arqueológicos en indagación de los principales acontecimientos ocurridos en su recinto desde su fundación hasta la invasión de los árabes*, Tarragona.
- HÜBNER, AE. (1893), *Monumenta Linguae Ibericae*, Berlín.
- LABORDE, A. DE (1806), *Voyage pittoresque et historique de l'Espagne*, vol. I, 1ª edició, París.
- LÓPEZ BONILLO, D. & ROVIRA, S.J. (1986), *El port de Tarragona*, Tarragona.
- MAYER, M. & VELAZA, J. (1993), «Epigrafía ibérica sobre soportes típicamente romanos», en J. Untermann-F. Villar, edd., *Lengua y Cultura en la Hispania prerromana. Actas del V Coloquio sobre lenguas y culturas prerromanas de la Península Ibérica*, Salamanca, pp. 667-682.
- UNTERMANN, J. (1990), *Monumenta Linguarum Hispanicarum. Band. III. 1*, Wiesbaden.
- UNTERMANN, J., (1987), «Repertorio antropónimo ibérico», *Archivo de Prehistoria Levantina* 17, pp. 289-318.
- VELAZA, J. (1992), «Sobre algunos aspectos de la falsificación en la epigrafía ibérica», *Fortunatae* 3 (1992), pp. 315-325.
- VELAZA, J. (en premsa), «De epigrafía funeraria Ibérica», *Revista de Estudios Ibéricos*.
- VILLANUEVA, J. (1851), *Viage literario a las iglesias de España*, t. XX, edició pòstuma, Madrid.